

Socialistiskt forum i ABF-huset 28/II 2009

Referat från fyra nedslag

ABF-huset sjöd av folk och aktiviteter denna socialistiska lördag; att delta i annat än ett urval var omöjligt. Här följer referat från fyra sammankomster, som visar dagens stora spännvidd.

”En europeisk eller global socialdemokratisk modell” var rubriken på ett seminarium i regi av tidskriften Fronesis med Kajsa Borgnäs, Håkan A Bengtsson, Carl Tham och Ingemar Lindberg. Samtalsledare var Magnus Wennerhag, Fronesis och bakgrunden Fronesis temanummer om socialdemokratin som utkommer inom kort.

Wennerhag tog avstamp i en artikel i det aktuella tidskriftsnumret av Jon Cruddas och Andrea Nahles om den så kallade ”Washington consensus”, alltså den nyliberalism som utvecklats efter den tredje vägens död och som i sin tur kraschlandat i dagens finanskris och han förde också fram David Helds skrift ”The good society” som handlar om reglering av ekonomin som ett politiskt alternativ efter Margaret Thatchers deklaration om att ”there is no such thing as society” samt den tredje vägens kollaps. Det stora misstaget som gjordes av Schröder och Blair när de lanserade sin tredje väg var att de var totalt ointresserade av klass. De trodde – med stöd av chefsideologen Anthony Giddens – att klassamhället hade ersatts av individualismen och bortsåg därför helt från de stora – och växande! - klyftor som finns kvar i i hela världen, även i Väst.

Ingemar Lindberg, tidigare LO-ekonom, menade att man måste föra diskussionen i två steg, dels på europeisk nivå i de egna hemländerna, och dels på global nivå där miljö-och klimatfrågorna spelar en stor roll. På lokal nivå kan man se hur starka krafter har fört in ett vinst-och lönsamhetstänkande också inom välfärdsanordningar som sjukvård, äldreomsorg osv, något som han var starkt kritisk mot. Samtidigt ville han betona att kraven på mer eget inflytande och egna val fanns lika starkt hos LO-grupperna som hos handra samhällsgrupper, det framgick i den rättvisetutredning som han tidigare ledde för LO:s räkning och som bygger på ett stort intervjumaterial. Kritiken mot överheten är stark, också den egna; förhållandet arbete/kapital är inte den enda förtryckarstrukturen utan det finns även andra strukturer som har att göra med exempelvis kön och arbetets organisation.

Också Kajsa Borgnäs, ordförande för s-studenterna, pläderade för ”mer makt i sitt eget liv” och kritiserade samtidigt att den socialdemokratiska politiken, som alltid accepterat blandekonomin, numera endast var intresserad av out-puten. Att t ex jämlikhet är produktivt hörde man sällan talas om längre.

Carl Tham utgick från det tyska socialdemokratiska partiet, spd:s, enorma nedgång då de de senaste tio åren förlorat 40 procent av väljarstödet och 100 000-tals partimedlemmar. Spd har nu endast stöd av 23 procent av de tyska väljarna. ”Det går ett spöke genom Europa” travesterade han ett gammalt talesätt, dvs idag är spöket den politiska mitten som alla försöker anpassa sig till, inklusive socialdemokratin. Han citerade nye partiledaren Sigmar Gabriel som starkt understrekat att spd genom denna anpassning förlorat tolkningsföreträdet, dvs kraften och förmågan att själva formulera vad politiken borde gå ut på. Det var vad Willy Brandt gjorde när han fick makten, menade Tham, han formulerade ett nytt alternativ som väljarna kunde ta ställning till. Så är det inte längre utan nu ligger tyngdpunkten också hos socialdemokraterna på budgetfrågorna och man frågar sig inte längre hur man ska kunna tämja kapitalismen eller ”bädda in” den som uttrycket lyder. Inom ILO-kommissionen skulle man kunna utarbeta ett globalt program för jämlikhet och rättvisa som skulle kunna väcka tilltro, menade han, ett program som utgick från den socialistiska demokratins egen idétradition. Europeisk socialdemokrati genomgår just nu en identitetskris som gör det ovisst om några s-partier kommer att finnas kvar i en framtid eller om deras uppgifter måste tas över av andra aktörer.

Tham fick svar på tal av Håkan A Bengtsson som menade att det inte var den politiska retoriken det kom an på utan att det viktiga var att "leverera", dvs att skapa en politik och resultat som faktiskt gör skillnad. "Det är det som är utmaningen" Bengtsson påpekade också att även inom 68-rörelsen fanns krav på mera individuellt inflytande på vardagen och hos den nya högern fanns idag ett socialt tänkande som inte fanns förr – gränserna är alltså inte riktigt desamma som tidigare, men vad man måste skapa är en social sammanhållning trots – eller kanske genom – en ökad individualism, ett ökat deltagande. Hur skapar man solidaritet som inte är hierarkiskt uppbyggd, delaktighet och sammanhang samtidigt med ekonomisk effektivitet?

Varpå Ingemar Lindberg svarade att det behövs en rejäl kulturrevolution i Sverige för att detta skall kunna ske. Internationellt anknöt han till David Held och Samir Amin som menar att det inte nödvändigtvis är Europa som måste leda denna utveckling – den kan mycket väl ske i exempelvis Latinamerika. Kanske skulle en grupp inom Socialistinternationalen kunna utveckla denna förnyelse, sade Kajsa Borgnäs, som menade att vad som pågår är en omstrukturering av det politiska fältet där de idéer som seminariet handlade om i framtiden kanske kommer att tas omhand av andra politiska krafter.

Storstadens utmaningar avhandlades i en rödgrön samlingsgrupp med Mikael Damberg (s), Yvonne Ruwaida (mp) och Kalle Larsson (v). Som samtalsledare fungerade Gustav Fridolin. Först diskuterades den växande staden där genast kollektivtrafikfrågor och bostadsbyggande kom på tapeten. Pläderingen var stark för fler hyreslägenheter och ett stopp för omvandling till bostadsrätter. Här måste staten gripa in – "annars kan vi bara drömma om fler hyreslägenheter", menade Kalle Larsson. Yvonne Ruwaida underströk att en stad består av väldigt många olika människor och att det måste finnas vettiga alternativ – i de så kallade utanförskapsområdena, som folkpartiet kartlagt, finns dock inga alternativ, där blir de stora strukturella skillnaderna tydliga. Men lika stor är den segregation som kan iakttas på Östermalm, underströk Kalle Larsson, där är de verkligen isolerade. En stad som är till för alla, är dock ett starkt värde, det var alla tre debattörer eniga om. Kalle Larsson ville bygga höghus mitt i välmående villaförorter för att markera detta.

De krävde också statligt stöd också för kollektivtrafiken, vars utveckling och förbättring är ett måste förorstadens framtid. Apropos energi- och miljöfrågorna kom begreppet "transition towns" upp på bordet, dvs städer där man ersatt fossila bränslen med miljövänliga diton. Kunde inte Stockholm bli en "transition town" med solceller, radhus och trädgårdar på taken? Man enades om att staden i sig själv är klimatsmart genom sina korta transportvägar och sina möjligheter att använda avfallet för fjärrvärme – den mest miljövänliga formen av energi. På längre sikt ville de tre också ha en bilfri innerstad; fortsatta trängselavgifter, kollektivhus, omedelbar nedläggning av Bromma flygplats (fast här reserverade sig Damberg), utbyggd snabbjärnväg genom Europa som ett alternativ till flyget Stockholm-Malmö (!) var andra förslag som virvlade i luften. Fast mot att få äldre människor att lämna sina stora billiga lägenheter i innerstaden och flytta till dyra seniorbostäder i ytterområdena reserverade sig Yvonne Ruwaida. En så svartvit verklighetsbild ville hon inte gå med på och äldre människor måste få känna sig hemma där de bor. Rätten till arbete och utbildning för alla kom också upp, liksom skolegregationen, men allt som oftast hänvisades till andra arbetsgrupper i t ex välfärd, sociala frågor osv. Den stora bomben var dock, enligt Mikael Damberg, den ökande arbetslösheten som kommer att resultera i många fler fattiga människor om man inte lyckas vända trenden snart. Generella åtgärder typ sommarjobb åt alla skolungdomar som i Nynäshamn var en väg som de tre gillade.

När Ellen Keys ideal – systerskap med arbetarklassens kvinnor – krockar med verkligheten var rubriken över författaren Anneli Jordahls föredrag om Ellen Key som hon nyligen skrivit romanen "Jag skulle vara din hund om jag bara finge vara i din närhet" om, ingen dokumentärroman utan en fri fantasi, betonade hon, även om den byggde på omfattande research. Ellen Key var en av Sveriges internationellt mest kända och respekterade kulturpersonligheter, sade hon, men i Sverige märkligt ringaktad. Hon slogs för yttrandefriheten och försvarade både Hjalmar Branting när han åkte i fängelse och Strindberg under Giftasprocessen. De var goda vänner från början men när Ellen Key utnämnde Almqvist till Sveriges mest kvinnovänliga krl "tog det hus i helsicke" och de blev fiender.

Ellen Key var född 1849, samma år som Strindberg, hennes far var riksdagsman och hennes mor född Posse och grevinna. Som barn fick hon tillträde till biblioteket och eget rum; man insåg hennes begåvning. Bägge föräldrarna ägnade sig mycket åt sin dotter, hennes mor undervisade henne i hemmet och själv undervisade Ellen arbetarbarnen på gården. Hennes far tog med henne på sina resor utomlands. Hon var aldrig rädd för höga potentater efter denna skolning utan pratade ledigt med alla. Hon föreläste på Arbetarinstitutet, bland de kvinnliga åhörarna fanns butelj-sköljerskor, tegelsmäckor och baderskor, och startade samskola tillsammans med Anna Whitlock. När hon var 25 år ansökte hon om att själv bli myndig och 1894 höll hon ett brandtal på Gärdet för 8-timmars arbetsdag. När storstrejken kom anslöt hon sig till socialdemokraterna och hon stödde ekonomiskt tillkomsten av Brunnsviks folkhögskola.

Anneli Jordahl ville dock inte tro att Ellen Key var en tvättäkta socialist – hon var alltför individualistisk. Hellre då socialliberal. Hade hon levt idag hade hon säkert varit kritisk mot dagis, trodde Jordahl. Hon gillade inte "kasernförvaringsmentalitet" och flirtade med anarkismen. Hon var en av de första som läste och introducerade Krapotkin i Sverige. Begreppet "Samhällsmodern" var enligt Jordahl en metafor för folkhemmet, ett samhälle där omsorgen om medborgarna var central – det var en del av hennes feministiska särartstänkande. Men hon menade samtidigt att också en omtänksam man eller en barnlös kvinna kunde vara en "samhällsmoder". Det var inte könet utan inställningen det kom an på. Bland de yrken hon särskilt ville framhålla var präst, läkare, arkitekt, lärare och trädgårdsmästare. Ellen Key var under hela sitt liv fredsaktivist och hon pläderade tidigt mot barnaga, det som vi fick en lag emot i Sverige först 1979. Hon ville samla kvinnor omkring sig i en diskussionsgrupp som kallades för "tolfterna", där man kunde prata, dansa och röka cigarr. Namnet kom sig av att tolv deltagare fick i uppgift att för varje gång svara för inbjudningarna. I "tolfterna" välkomnades arbetarkvinnor, dem kände Key genom sin tidiga undervisning på gården och på Arbetarinstitutet, men där deltog även bland andra Kata Dahlström, Bang, Anna Sterky och Alva Myrdal.

År 1910, när Ellen Key var 60 plus, skapade hon sitt hem "Strand" vid Vättern och in- instiftade samtidigt ett stipendium för utsjaskade arbetarkvinnor som fick komma dit och vila upp sig. Idag hade hon kanske gömt flyktingar. Ellen Key hade ett par långvariga kärlekshistorier, som mest utspelade sig per brev – idag skulle man kunna tala om mejlfrossa, sade Anneli Jordahl – men den stora kärleken och den stora kärlekstragedin utspelade sig mellan Key och hennes hushållerska Malin Blomsterberg som kom vandrande till Strand från Skåne (!) och genast anställdes av Key som hushållerska. Malin Blomsterberg var en ovanlig och även hon lärd kvinna som läste både Platon och Kirkegaard, och på Strand satt hon med vid bordet som alla andra. Men dessutom var det hon som lagade maten, serverade, diskade och bäddade sängarna på Strand. I hushållet ingick även St Bernardshunden Wilde och Malin Blomsterberg kallade Ellen Key för "Matte". Att hålla Strand igång var ett enormt hårt arbete och när Key drabbades av stroke och allt blev ännu jobbigare fick Malin Blomsterberg en psykisk kollaps och togs in på mentalsjukhus. När hon insåg att det var hon som skulle få ta över ansvaret för Strand om Ellen Key dog, fick hon panik. Hon återvände dock till Strand och fortsatte att ta hand om Ellen Key tills hon en dag föreföll mera lugn och tillfreds än på länge. Hon gick ut på en promenad och kom aldrig mer igen. Hon hade dränkt sig i Vättern. Detta var ett hårt slag för Ellen Key, man draggade i dagar efter kroppen och Key kom att anklagas för att ha "drivit sin hushållerska i döden". Det har dock påpekats att Heidenstam slet ut två hushållerskor på sitt Övralid.

Bara några månader efter Malin Blomsterbergs död avled Ellen Key själv. Året var 1926. Hon fick alltså uppleva den kvinnliga rösträttens genombrott.

Anneli Jordahl ville betona att Malin Blomsterberg inte var så dominerad av Key som man kanske skulle kunna tro. Hon gjorde egna resor och träffade författare med flera på eget initiativ. Mellan henne och Key rådde ett ömsesidigt beroende, menade Jordahl. Runan efter Key skrevs av Selma Lagerlöf; om de bägge kvinnorna som respekterade men knappast gillade varandra har det sagts att "this house is not big enough for both of us." Men medan Selma Lagerlöf var skönlitterär författare så spelade Key på männens planhalva under ständiga påhopp från tidens

ledande intellektuella. Man talade om hennes ”förvirrade ideologi” och John Landqvist uttalade att emanciperade kvinnor var ”erotiskt sovande och sterila”. Det var ställt utom allt hopp att kvinnor någonsin skulle kunna tävla med män, ansåg han. Carl David af Wirsén såg henne som en kall besserwisser. På grund av dessa ständiga påhopp och sedan Key även kommit i konflikt med kvinnorörelsen gick hon i exil och bodde utomlands i många år, innan hon återvände och skapade sitt Strand. Självt hade Anneli Jordahl velat ge Ellen Key kropp, som hon sade, hon såg henne som en blodfull, sinnlig person, en kvinnlig förebild, alls icke suicidal som den olyckliga Blomsterberg, utan livsbejakande. Hon betonade att hennes egen bok inte var en dokumentär, utan en fantasi med utgångspunkt från Ellen Keys biografi.

I Sändersalen pågick samtidigt en debatt under rubriken **Socialdemokrati i takt med sin tid?** med bl a Kjell-Olof Feldt, Anna-Greta Leijon och Anne-Marie Lindgren i panelen. Samtalsledare var Kajsa Borgnäs. Här följer endast en kort resumé av slutinläggen. Kjell-Olof Feldt påpekade att flera svenska företag numera har utländska ägare – men företagen finns kvar i Sverige. Det gäller Ikea, ABB m fl. Och det gäller kanske även fortsättningsvis det idag krisdrabbade Saab. Han menade också att man när valet närmade sig måste kunna svara på varifrån de miljarder skulle hämtas som skulle täcka en skattereform till pensionärernas fördel, så att de får samma skatt som löntagarna.

En del av problemet, som presenterades, gällde att tillväxttakten var för låg, samtidigt som ökad produktivitet betyder färre jobb. Att förena fortsatt arbete för jämlikhet med ökade produktivitetskrav var det dilemma som socialdemokratin stod inför – och här saknade dagens socialdemokrati självförtroende. Det var också viktigt, menade någon i panelen, att inte låsa in sig nationellt. Nu gällde det att utveckla ett globalt ”tänk” med sikte på fler globala både avtal och institutioner. Och även om detta var svårt så finns det alltid något man kan göra, menade Anne-Marie Lindgren. Samma sak menade hon gällde EU. I EU gäller ju politiskt beslutade regelverk – de måste alltså kunna ändras politiskt, även om vägen ofta var lång. Någon menade att det kanske rådde konsensus i Sverige mellan de olika partierna om övergripande mål men när man väl kommer till konkreta åtgärder bröt skillnaderna igenom som till exempel när det gällde individuell föräldraförsäkring, social snedrekrytering och inkomstskatterna för högavlönade. Det samlade budskapet från panelen var trots allt att det går att skapa ett politiskt förtroende hos väljarna på nytt och att unga människor naturligtvis kunde göra skillnad i politiken – precis som Kjell-Olof och jag, en gång i världen, som Anna-Greta Leijon formulerade det.

Kerstin Vinterhed